

פרשת "וירא" מאת ציפי הורן שלי

פרשת השבוע "וירא" עמוסה באירועים דרמטיים: המפגש עם המלאכים, הכנסת האורחים, אש וגופרית על סדום ועמורה, והעשן שמתמר למרחוק. ועוד פעם אברהם אומר ששרה היא אחותו, לידתו של יצחק, גירושה של הגר, והשיא - עקדת יצחק: הכול רווי ביצרים עזים: שנאה, וקינאה, תאוה וכעס וגם אמונה מוחלטת. הכול צבוע בצבעים עזים מאוד. ובתוך כול זה – אני בחרתי לעסוק ב- צחוק.

ואכן, יצאתי למסע בעקבות הצחוק. נתחיל בהגדרה לשונית. על פי מילון אבן שושן: "צהלת שמחה, שורת קולות קצרים ומקוטעים הפורצים מגרונו של אדם בשעת שמחה רבה או בדיחות הדעת או כהבעת לעג ולגלוג."

תלמוד הבבלי, מסכת שבת, דף ל': אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: חכמים חשבו לגנוז את ספר קהלת, וזאת בגלל היחס האמבלנטי שיש במגילה לגבי הצחוק. "ושיבחתי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילונו בעמלו ימי חייו אשר נתן לו האלוהים תחת השמש" (קהלת, פרק ח 15) זה ממש נהיילים – אכול ושתו כי מחר נמות. חז"ל כמובן לא יכלו לקבל את הגישה הזאת, והסבירו שזהו הצחוק שהקדוש ברוך הוא צוחק עם צדיקים בעולם הבא. ניחא...אני דווקא חושבת שקהלת בהחלט התכוון שיש מקרים שבהם צריך לאפשר לעצמך לאבד שליטה...

תלמוד בבלי, מסכת עירובין דף סה עמוד ב. אמר רבי אילעאי: בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו ובכיסו ובכעסו. ואמרי ליה: אף בשחקו. האופן שבו אדם בוחר לשמוח, האופן שבו הוא צוחק – גם היא מעידה עליו משהו. כלומר: אין לנו משהו נגד הצחוק כשלעצמו, אלא על הסגנון...

הצחוק נתפס, בדרך כלל כדבר לא חיובי. הוא נתפס כקלות ראש, חוסר רצינות. בנצרות הרעיון הוא שהמקור של הצחוק הוא מן השטן. בספרו "שם

הורד" מתאר רוברטו אקו את המרדף אחר ספר שעסק בצחוק. ספר שהכנסיה העלימה אותו כי ראתה אותו כדבר מסוכן. ואכן, יש בידינו עד היום את הפואטיקה של הטרגדיה שכתב אריסטו, אין את הפואטיקה של הקומדיה. הפסיכולוגיה הביאה רבדים אחרים: הצחוק מספק לנו תחושת שיחרור, מהווה התעמלות פנימית של הסרעפת והכתפיים, מפחית את ההורמונים שגורמים למתח נפשי, מסיח את דעתנו ממה שמטריד אותנו, מכניס אותנו לפרופורציות, קושר אותנו לאחרים – בקיצור צחוק יפה לבריאות.

את הצחוק פגשנו עוד בפרשת "לך לך". אלוהים מבטיח: "וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגויים מלכי עמים ממנה יהיו" (פרק יז פס' 16). תגובתו של אברהם "ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד". (יז17) הדיאלוג בן אלוהים ואברהם בנושא נמשכת, ואברהם מגיב ואומר "לו ישמעאל יחיה לפניך". אברהם לא מתווכח ולא סותר את דברי האל. **הצחוק של אברהם הוא של תמהון, השתהות, קבלת הדין.**

בפרשה שלנו, המלאכים חוזרים על הרעיון ואומרים שבמהלך השנה הנוכחית שרה תלד בן. "ותצחק שרה בקרבה לאמור אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן" (יח 12) אלוהים – שואל את אברהם – למה צחקה שרה. "ותכחש שרה לאמר לא צחקתי, כי יראה..." מה יש בצחוק של שרה שגורם לה לחשוש מאלוהים? בצחוק של שרה יש אירוניה. **וארוניה תמיד מלווה בבקורת.** אני אף חשה מרירות בתגובה של שרה, כאילו אומרת לאלוהים -מה נזכרת עכשיו? איפה היית כול הזמן הזה? למה הייתי צריכה לחכות עד גיל 90 כדי ללדת?

לאחר לידת יצחק, היינו מצפים לשמחה היסטורית מצידה של שרה. סוף סוף ילדה. אבל, תגובתה של שרה "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלוהים, כול השומע יצחק לי." **הצחוק פה מביע בושה.** שרה נבוכה מהסיטואציה. הפעם היא מרגישה שהאירוניה של אלוהים היא על חשבונה. אלוהים הוא זה שצחק עליה. איך אומרים ביידיש – האדם מתכנן ואלוהים צחק? יש מקרים שאלוהים באמת צחק עלינו.

"ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" שרה תופסת את ישמעאל צוחק עם יצחק. הדבר מרגיז אותה מאוד, עד לבקשה לגרש את הגר ובנה. מה יש בצחוק הזה שמרתיח אותה כול כך? שני אחים משחקים, מה קרה. **אבל שרה תופסת את הצחוק הזה כאיום על הבן החוקי ועל מעמדו,** ומחליטה להיפטר מהאיום הזה. הצחוק פה מוביל לטראגדיה, עד לעצם היום הזה.

"ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו ויאמר קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר ויהי כמצחק בעיני חתניו" חתניו של לוט חושבים שהוא **מסתלבט עליהם**, מה שנקרא. ובסוף הוא, בנותיו ואשתו יוצאים מן העיר – השאר נשארים מאחור והסוף ידוע. איך באמת מבחינים מתי צוחקים איתנו ומתי צוחקים עלינו? שאלה למחשבה.

"למה צחקה מיכל לדוד, למה צחקה מיכל?" שרים הגששים בהומור אופייני את שירה של נעמי שמר. במקרה הזה המקרא אומר במפורש **שהצחוק של מיכל היה של בוז.**

"והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לו בלבה. ... ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר - מה נכבד היום מלך ישראל, אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים. –ספר שמואל ב', פרק ו', פסוקים י"ד-כ'

התגובה העוקצנית של דויד ל א מאחרת לבוא:

ויאמר דוד אל מיכל: לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצות אותי נגיד על עם ה' על ישראל, ושחקתי לפני ה'. ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה.

-ספר שמואל ב', פרק ו', פסוקים כ"א-כ"ב

מותק. הצחוק שלי, הוא צחוק של תודה והודייה לאל שהמליך אותי למלך על ישראל והעדיף אותי על אביך ומשפחתך. **הצחוק של דוויד הוא סילוק חשבון פוליטי עם בית שאול.** מה שנקרא : צחוק מי שצחוק אחרון...

הפרק מסתיים בתיאור עונשה של מיכל:

ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה.

רותי רבצקי, טוענת שאברהם ושרה התקשו להוליד ילד מפני שהם לא ידעו לצחוק. שרה הלכה אחרי אברהם שהלך אחרי הציווי - בצורה ישרה, ללא פניות מתוך שווי משקל ברור. כדי להוליד - צריך לפרוץ גבולות, לשחק, לצחוק שמהם נובעים האהבה והמיניות. יש בצחוק משהו מן הפיתוי, מהפלירטוט, מהחזזור - וזה היה חסר להם. הם היו צריכים ללמוד ולשחק, כמו המשחק בפני פרעה שהם אח ואחות, או דרך הגר וישמעאל שידעו לצחק. רק אחרי ששניהם למדו לצחק- נולד יצחק.

מיכל נענשה ולא היה לה ילד. כי היא לעגה. היא לא הצטרפה לצחוק של דוויד. במקרה שלה היא **נדרשה להומור עצמי**, לצחוק על עצמה. והיא לא הצליחה לעשות זאת.

נתקלתי בגישה מעניינת לצחוק. "מלאכת הצחוק קרובה היא אל היושר ושמם צדקה ומרפא בקלפיה"- כך כתב ריא"ם, ר' יהודה אריה מודינא. סוף המאה ה-15. מהמר כפייתי ופוסק הלכה גם יחד, שדגל בתפיסה האומרת שלא רק שהמשחק, **ההומור והשעשוע אינם אסורים מן התורה אלא שהם התגלמות צלם אלוהים שבאדם.** וזה מקשר אותנו ישירות, לארוטיקה, למיניות, לחיים.

בספרו "ספר הצחוק והשכחה" מתאר מילן קונדרה הנפלא ארוע שהתרחש בכיתה של שלושים תלמידים. שתי תלמידות עמדו והציגו שעורי בית שהכינו. שמו על עצמן אפים מקרטון, ולמעשה הציגו את שעורי הבית. תלמידה

שנעלבה מהן יום לפני, מצאה הזדמנות – נגשה אליהן ובעטה בישבן של כול אחת מהן.

ברגע הראשון השתרר בכיתה שקט מוחלט.
אחר כך החלו הדמעות זולגות מעיני מיכאלה, ומיד נתמלאו גם עיני גבריאלה.
אחר כך פרצה הכיתה בצחוק אדיר.
אחר כך התיישבה שרה במקומה.

.....

מיכאלה וגבריאלה, ששמעו מאחורי גבן את צחוק מורתן האהובה, הרגישו
בגדות. הדמעות שטפו מעיניהן כמו מתוך ברז. תחושת ההשפלה גרמה להן
עיניים, עד שהתכווצו בעווית.

היא ניגשה אל הנערות המתפתלות, ואחזה בידה של מיכאלה. עתה עמדו
שלושתן והתפתלו מול הספסלים, ומעיני שלושתן זלגו הדמעות. גברת רפאל
דרכה שני צעדים במקום, אחר כך הרימה את רגל שמאל לצד אחד, רגל ימין
לצד שני, והנערות הבוכות החלו לחקות את צעדיה בהיסוס. ..פרופסור רפאל
אחזה כעת גם בידה של גבריאלה, כך שנוצר מעגל מול הספסלים. הן עשו
צעדי ריקוד במקום ולצדדים, וחגו במעגל על רצפת העץ של הכיתה. תחילה
הרימו רגל ימין, אחר כך רגל שמאל, ועל פניהן של שתי הנערות המעוותות
מבכי, התפשט אט אט הצחוק.

שלוש הנשים רקדו וצחקו. אפי הקרטון התנדנדו. הכיתה הביטה במתרחש
באימה אילמת. אך הנשים הרוקדות כבר לא שמו לב לאחרים. הן היו מרוכזות
בעצמן ובהנאתן.

זו סיטואציה מדהימה, בה המורה הצליחה להפוך חוויה של השפלה לחוויה של
עוצמה, כוח והנאה. היתה בהן היכולת לקחת מצב משפיל וכואב ולהפוך אותו
למקור של כוח.

כשאני מסתכלת על מה המציאות שבה אנו חיים, שלובשת צורה ופושטת צורה
– אבל במהות לא משתנה, יש לי, בדרך כלל – חשק לבכות. אבל, אני
מתעשתת ונושאת תפילה שתהיה בנו היכולת לגלות, לחשוף, למצוא את אותה
דרך נשגבת שנוכל להשתמש בצחוק – אותו צחוק שיש בו כול כך הרבה פנים

עדת שלום-עמנואל

הקהילה המסורתית ברחובות

ומרכיבים- כדי להפוך את הקושי של הקיום שלנו בארץ הזאת , למקור של כוח
ועוצמה. למקור של חיים.
שבת שלום.